

Opinia Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Rodzinnego w sprawie wpływu projektu ustawy o zawodzie psychologa (UD58) na założenia reformy opiniodawczych zespołów specjalistów sądowych

Uwagi wstępne

Projekt ustawy o zawodzie psychologa ma istotny wpływ na założenia reformy opiniodawczych zespołów specjalistów sądowych (dalej jako ozss), zwłaszcza w kontekście standaryzacji kwalifikacji psychologów uczestniczących w procesie opiniowania. Właściwie przygotowane nowe regulacje mogą przyczynić się do ujednolicenia wymagań wobec specjalistów, co wpłynęłoby na jakość i rzetelność sporządzanych ekspertyz sądowych. Wprowadzenie jasnych przepisów dotyczących uprawnień psychologów oraz ich odpowiedzialności zawodowej mogłoby również zwiększyć transparentność pracy ozss. Kluczowe będzie jednak stworzenie takich wymagań prawnych, aby zapewnić właściwe reguły funkcjonowania zawodu psychologa, także w obszarze aktywności ozss.

Uwagi szczegółowe

W konsekwencji prace nad ustawą o zawodzie psychologa pozostają w obszarze szczególnego zainteresowania osób pracujących nad założeniami do reformy opiniodawczych zespołów specjalistów sądowych (dalej ozss). Z tych właśnie względów w założeniach podkreślono kwestię wykształcenia specjalistów, poprzez wskazanie wymogu kształcenia w ramach jednolitych studiów magisterskich bądź połączenia studiów pierwszego i drugiego stopnia, ale z zastrzeżeniem tożsamesgo kierunku na obu stopniach. Główny problem wynika z brzmienia projektowanego art. 151 ust.1 pkt 1, zgodnie z którym *osoba, która najpóźniej w dniu wejścia w życie ustawy ukończyła w Rzeczypospolitej Polskiej studia drugiego stopnia na kierunku psychologia oraz uzyskała tytuł zawodowy magistra niezależnie od kierunku ukończenia studiów pierwszego stopnia (..)może wykonywać zawód psychologa w rozumieniu tej ustawy (..) oraz projektowanego art. 152 ust. 1, który stanowi osoba, która do dnia wejścia w życie ustawy rozpoczęła w Rzeczypospolitej Polskiej studia drugiego stopnia na kierunku psychologia, niezależnie od kierunku ukończenia studiów pierwszego stopnia, po otrzymaniu tytułu zawodowego magistra na kierunku psychologia może wykonywać zawód psychologa po uzyskaniu wpisu do Rejestru.*

Postanowienie to w zestawieniu z brzmieniem art. 2 projektowanej ustawy o zawodzie psychologa, zgodnie z którym *przepisy ustawy nie naruszają wynikających z odrębnych przepisów: 1) uprawnień i obowiązków osób, które ukończyły studia magisterskie na kierunku psychologia oraz uzyskały tytuł zawodowy magistra*, będzie miało bezpośredni wpływ na treść założeń do reformy ozss.

Uzasadnienie

Niektóre podmioty umożliwiają osobom z tytułem licencjata (tj. po studiach pierwszego stopnia) z innych kierunków niż psychologia uzyskanie wykształcenia zakończonego tytułem

zawodowym magistra psychologii (studia drugiego stopnia), jedynie po dwóch latach kształcenia na kierunku psychologia.

Jednak waga spraw, jakimi zajmuje się psycholog w ozss uzasadnia dostrzeżenie zagrożeń, jakie mogą wiązać się z zawężonym do dwóch lat przygotowaniem do pracy z tak niezwykle wrażliwą materią, jaką jest przede wszystkim sfera emocjonalna i stan zdrowia psychicznego dzieci, nie pozwala na uznanie za dopuszczalne zatrudnienia osób o takich kwalifikacjach w ozss. Z powyższych względów, mając na uwadze dbałość o dzieci kierowane do badania w ozss powstały określone wymagania co do kwalifikacji specjalistów w założeniach do reformy ozss. Pięcioletnie kształcenie na kierunku psychologia (jednolite, ewentualnie dwustopniowe) stanowi niezbędne minimum pozwalające na zdobycie wiedzy, uzyskanie wstępnej praktyki w pięcioletnim procesie kształcenia oraz zawodowej po ukończeniu studiów, a tym samym względnie bezpieczne dla osób badanych wdrożenie do pracy z psychiką, emocjami oraz zachowaniami determinującymi niejednokrotnie działania drugiego człowieka. Legitymizowanie dwuletniego kształcenia jako wystarczającego do posługiwania się tytułem zawodowym psychologa i dopuszczanie takich osób do pracy w ozss dowodziłoby nie tylko braku świadomości co do istoty i znaczenia zawodu psychologa, ale nade wszystko braku świadomości rozmiarów szkód, jakie taka osoba może wyrządzić osobom korzystającym z jej usług.

Warto również zauważyć, że takie mniej rygorystyczne podejście pozostaje przykładowo w oderwaniu od regulacji stosowanych w polskim systemie prawnym wobec profesjonalistów medycznych, co do których stosuje się model wzmocnionego przygotowania zawodowego, zarówno w zakresie wiedzy teoretycznej, jak i przygotowania praktycznego.

Nie bez znaczenia pozostaje kwestia podmiotowego przyporządkowania odpowiedzialności za naruszenie i utratę zdrowia psychicznego bądź w skrajnych sytuacjach zagrożenia albo utraty życia osoby, którą zajmował się niewystarczająco przygotowany psycholog po dwuletnim kształceniu na tym kierunku. Trzeba będzie wówczas rozstrzygnąć problemy odnoszące się do odpowiedzialności tej osoby, jej pracodawcy co do niewłaściwego wykonywania powierzonych obowiązków względnie również Skarbu Państwa z powodu skutków wadliwej regulacji prawnej. Nie można bowiem uznać dwuletniego kształcenia, z uwagi na złożoność ludzkiej psychiki, za bezpieczne dla odbiorców usług psychologicznych.

W szczególności wymiar sprawiedliwości, dla którego psychologia sądowa jest użytecznym działem nauki, doświadcza konsekwencji braku ściśle określonych regulacji dotyczących wykonywania zawodu psychologa. Potrzeba podnoszenia efektywności funkcjonowania tego systemu jest pilna, ale pilność nie może stanowić o pomijaniu jakości i zaniedbaniu elementarnych zasad, do jakich należy odpowiednie przygotowanie merytoryczne, brak którego naraża nie tylko dzieci na potencjalne szkody i dodatkowe krzywdzenie. Aktualnie obowiązujące przepisy w zakresie zawodu psychologa (z uwagi na brak aktów wykonawczych) niejednokrotnie niewystarczająco zabezpieczają przed nieetycznymi działaniami psychologów, co wpływa m.in. na przewlekłość postępowań, jak również skutkuje wykorzystywaniem osób korzystających z usług psychologicznych, które pozostając w silnych emocjach nie są w stanie przewidzieć skutków takiego stanu rzeczy. Nie można zatem dawać przyzwolenia na zasilanie kadry ozss nie dość wystarczająco przygotowaną kadrą.

Opracowanie:

dr hab. Magdalena Szafranek, prof. UW
dr hab. Kinga Klaga-Gieruszyńska, prof. US
Maria Zamiela-Kamińska